

Psihologija – Opis predmeta

Za naše svakodnevno funkcionisanje potrebno je razumjeti određene psihičke procese, te kako oni utiču na naše ponašanje i ponašanje drugih. Svrha učenja i poučavanja psihologije je da se mlada osoba upozna sa elementarnim postavkama psihologije kako bi bila u mogućnosti da bolje prihvata sebe i druge, utiče na vlastito funkcioniranje, te da time poveća kvalitet ne samo svoga života već i drugih ljudi iz svoje okoline.

Psihologija je nauka koja se bavi psihičkim procesima i ponašanjem kod ljudi, te će se u sklopu ovog kurikuluma učenici prvenstveno upoznati sa specifičnim jezikom psihologije kao nauke, čime će razvijati svoje jezičko-komunikacijske kompetencije. Zatim i sa naučnim istraživanjima i spoznajama o kognitivnim sposobnostima, motivima i emocijama, faktorima bitnim za formiranje i održavanje stavova, te vještinama komunikacije što će im u konačnici pomoći da lakše razumiju kako vlastito, tako i ponašanje drugih ljudi.

Vrlo je važno da mladi ljudi razviju vještine koje će im pomoći da poboljšaju kvalitet svog funkcionisanja na ličnom, emotivnom, kognitivnom, te socijalnom planu. Tako povećavaju vlastitu samoeфикаsnost, ali i utiču direktno na svoje okruženje, o čemu će učiti na nastavi psihologije. Učenici se kroz ovaj predmet upoznaju i sa efikasnim strategijama suočavanja sa stresom u svrhu unapređenja i održavanja mentalnog zdravlja.

Psihologija će se izučavati tokom petog odgojno-obrazovnog ciklusa, tačnije u općim gimnazijama u trećem (III) razredu, 2 časa sedmično. Psihologija se podučava u sklopu Društveno-humanističkog područja, što znači da se težište stavlja na društveni aspekt psihologije, iako se prirodna strana psihologije ne može i ne treba zanemariti. Potrebno je naglasiti da se ovim dokumentom nudi kurikulum općeg predmeta Psihologija, dok će se specifične oblasti koje neki nivoi obrazovanja nude, razvijati u narednoj fazi kreiranja kurikularnih dokumenata.

Psihologija – Ciljevi učenja i podučavanja predmeta

Na kraju poučavanja nastavnog predmeta Psihologije, učenici će:

1. Ovladati temeljnim znanjima o psihičkim procesima i njihovoj vezi sa ljudskim ponašanjem kako bi bolje razumjeli određene psihološke i ponašajne fenomene iz njihovog okruženja.
2. Razvijati kognitivne, te emocionalne i socijalne vještine poput kritičkog mišljenja, formiranja argumenata, donošenja odluka, empatije i asertivnosti.
3. Razvijati ključne kompetencije, prvenstveno socijalne i građanske kompetencije, kompetencije u znanosti i tehnologiji, kreativno-produktivne kompetencije, te učiti kako se uči (metakognitivna kompetencija).
4. Razvijati temeljne ljudske vrijednosti poput tolerancije i otvorenosti prema drugačijem, solidarnost, pravednost, te znatiželju za razumijevanjem ljudskog doživljavanja i ponašanja.

Psihologija – Oblasna struktura predmetnog kurikuluma

Naučno-istraživačka oblast

A

Kada govorimo o nauci, moramo znati njen predmet proučavanja, te specifične načine istraživanja (metode i tehnike). Bitna karakteristika nauke jeste objektivnost, odnosno, neuplitanje istraživača u rezultate istraživanja. Psihologija je istraživačka nauka koja empirijski provjerava pretpostavke i dolazi do valjanih i pouzdanih zaključaka. S obzirom da je predmet proučavanja psihologije varijabilan (čovjekovi psihički procesi), valjanim i sistematskim naučnim pristupom pokušavamo da umanjimo eventualne greške mjerenja. Vrlo je lako, i za mlade posebno primamljivo, upasti u sferu nenaučne psihologije u kojoj se opći zaključci baziraju na ličnim iskustvima i na neutemeljenim stavovima pojedinaca. Radi ovoga je izuzetno važno da mladi ljudi prepoznaju da naučni rezultati mogu i trebaju da se provjere ali i da trebamo da ih prihvatimo bez obzira da li se intimno slažemo sa njima ili ne.

Naučno-istraživačka oblast prožima sve oblasti kurikuluma nastavnog predmeta Psihologija sa svrhom da mladi ljudi razviju kritičko mišljenje kojim će propitivati svoju okolinu ali i vlastiti unutrašnji život (stavove, vrijednosti). Ova oblast je prije svega usmjerena na razvijanje učeničkih kompetencija u znanosti, učiti kako učiti, odnosno, metakognitivnih kompetencija.

Ljudi su u svojoj osnovi biološki sistemi i da bi razumjeli vlastite i tuđe psihičke procese i ponašanje, moraju se uzeti u obzir i njihove biološke osnove. Dugo je u nauci vladala debata šta je važnije za psihički razvoj čovjeka, priroda ili okruženje. Savremena nauka je prepoznala da se spomenuti faktori uopće ne mogu niti trebaju isključivati, već da koristeći njihove međusobne uticaje, možemo bolje objasniti i razumjeti ljudsko ponašanje.

U sklopu Biopsihološke oblasti, učenici će imati priliku da nauče i razumiju da je mozak centar psihičkog života, i da je kao takav plastičan: može se prilagođavati određenim potrebama organizma tokom života (neuroplastičnost). Upoznaće se i sa epigenetikom, odnosno, uticajem okoline na ekspresiju gena, te proširiti razumijevanje o složenosti odnosa među faktorima koji utiču na njihovo doživljavanje i ponašanje. Učenje i poučavanje ove oblasti će učenicima pomoći da razumiju povezanost kognitivnih procesa, ličnosti i bioloških faktora.

Oblast kognitivne psihologije je usmjerena na proučavanje psihičkih procesa pomoću kojih primamo, selektiramo, organiziramo, te interpretiramo informacije iz okoline. Osnovni cilj jeste da učenici razumiju kako doživljavamo stvari iz okoline. Izučavanjem procesa osjeta i percepcije učenici će se upoznati kako sa objektivnim tako i sa subjektivnim faktorima koji djeluju na naše opažanje. Učenici će također istražiti i kako funkcioniра pamćenje i na koji način usvajamo, zadržavamo i koristimo različite informacije. Proces koji je usko povezan sa procesom pamćenja je učenje, a teorije učenja nam daju objašnjenja o različitim oblicima učenja. Usvajanje školskog gradiva ponekad može biti naporno za učenike, ali prepoznavanje vlastitog stila učenja, zasigurno može pomoći i olakšati taj proces. Jednako značajno jeste i uvidjeti kako dolazimo do novih ideja, na koji način razmišljamo, te donosimo određene zaključke. Uviđanje načina na koji emocije, iskustva i očekivanja djeluju na percepciju, učenje, pamćenje i mišljenje, može pomoći učenicima u razumijevanju prirode vlastitih ali i tuđih spoznajnih doživljaja čime se razvijaju socijalne i građanske i metakognitivne kompetencije.

Budući da je nekada teško jasno razdvojiti uticaj socijalnih od kulturalnih faktora, ova oblast se odnosi na efekat oba faktora na ponašanje ljudi, ne razdvajajući ih. Razmatranje različitih odnosa među ljudima i ponašanja prema drugima, omogućuje učenicima da postanu svjesni posljedica svog ponašanja i samim tim preuzimaju odgovornost za izbore koje prave. Kroz učenje i poučavanje u ovoj oblasti, učenici će se upoznati sa raznim poželjnim i nepoželjnim oblicima uticaja grupe na pojedinca i obrnuto, te načinima odupiranja pritiscima grupe onda kad je to potrebno ili nekim vrstama manipulacija. Razumijevanjem prirode stereotipa i predrasuda, učenici uče kako da ih osvijeste kod sebe, kako da smanje njihov uticaj, a što im opet stvara preduslov za građenje odnosa zasnovanog na uvažavanju i poštovanju drugih, bez obzira na njihov rasni, kulturalni, spolni identitet ili razlike u stavovima. Kroz sociokulturalnu oblast učenici će imati priliku upoznati se sa različitostima koje karakterišu i obogaćuju ljudsku vrstu, sa naglaskom na razvijanje empatije, prihvatanju drugog i drugačijeg, te u konačnici razvijanjem tolerancije i znatiželje, kao temeljne ljudske vrijednosti koju razvijamo ovim kurikulumom.

Za razumijevanje čovjekovog razvoja veoma je važno poznavanje psiholoških procesa koji se zbivaju u području emocija, motivacije i ličnosti. Emocije predstavljaju naš odnos prema stvarima, ljudima, pojavama oko nas i nama samima, i koji usklađuju reakcije na važne životne događaje. Znati rukovoditi vlastitim emocijama i motivacijom vrlo je važno za kvalitetno vođenje svakodnevnog života jer doživljene emocije utiču na učenikove kognitivne procese, na njegovu motivaciju i ponašanje, ali i na cjelokupno psihičko funkcioniranje ličnosti. Ova oblast će učenicima pružiti mogućnost da nauče prepoznavati vlastite emocije, šta ih izaziva i kako ih kontrolisati. Također, učenici će se upoznati i sa različitim savremenim koncepcijama ličnosti. Dinamika i razvoj ljudske ličnosti je usmjeren na formiranje zrele, mentalno zdrave osobe čije su karakteristike između ostalih i zadovoljstvo sobom, povezanost sa drugima, realističnost u opažanju drugih osoba, tako da će ova oblast kod učenika doprinijeti usvajanju aktivnog od

Odgojno-obrazovni nivo i razred

- Srednje
- III

Godine učenja i podučavanja predmeta: 1

A Naučno-istraživačka oblast A.III.1 A.III.2	B Biopsihološka oblast B.III.1 B.III.2	C Kognitivna oblast C.III.1 C.III.2	D Sociokulturalna oblast D.III.1 D.III.2	E Emocije, motivacija, ličnost E.III.1 E.III.2 E.III.3
--	--	---	--	---

A Naučno-istraživačka oblast	A.III.1 Objašnjava prirodu psihologije i provodi jednostavno psihološko istraživanje.	A.III.2 Razlikuje naučni od nenaučnog pristupa u psihologiji.
---------------------------------	--	--

Objašnjava predmet
proučavanja psihologije kao
nauke.

Razlikuje grane i pravce u
psihologiji.

Objašnjava glavne metode i
tehnikе psiholoških
istraživanja.

Provodi jednostavno
istraživanje ili projekat ili
seminarski rad, vezan za
oblast iz kurikuluma
psihologija.

Razlikuje etične i neetične
istraživačke postupke.

Procjenjuje elemente
naučnog pristupa u
istraživanju i interpretaciji
dobivenih podataka.

Prepoznaje primjere
manipuliranja dobivenim
podacima u istraživanju
(sada ili ranije).

Analizira osnovne
metodološke elemente
istraživanja u psihologiji kroz
različite oblasti.

KLJUČNI SADRŽAJI

KLJUČNI SADRŽAJI

Eksperiment, opservacija
(sistematsko opažanje),
introspekcija, studija slučaja,
korelacija, test, upitnik,
varijable (zavisne i
nezavisne), deskriptivna
statistika, kritičko mišljenje,
etički principi (APA).

1. Mogućnosti efikasnog učenja i poučavanja oblasti – metodičke smjernice

Da bi učenici shvatili bolje ovu oblast, nastavnik može na primjeru jednog istraživanja/projekta/seminarskog rada da učenicima bolje objasni predmet proučavanja i metodologiju istraživanja. Drugim riječima, prijedlog je da učenici zajedno sa nastavnikom provedu jednostavni eksperiment, zajedno obrade dobivene podatke i potom ih interpretiraju.

U sklopu istraživanja/projekta, a s obzirom na vrijeme, zainteresiranost učenika i druge faktore, nastavnik bi mogao učenicima da objasni i osnovne statističke postupke (deskriptivna statistika, procenti...). Do kojeg nivoa će se ulaziti u statistiku je odluka nastavnika, u svakom slučaju nije obavezno.

2. Mogućnosti ostvarivanja međupredmetne povezanosti – međupredmetne korelacije

Prirodno proizilazi korelacija sa nastavnim predmetima iz grupe Prirodnih nauka (Fizika, Hemija i Biologija), radi poveznice sa eksperimentom i nekim karakteristikama mjerenja. Također je prisutna korelacija sa Matematikom, tačnije, sa Statistikom. S obzirom na temu koja će se odabrati za istraživanje, nastavnik pravi korelaciju sa tim predmetom. Ako se npr. replicira eksperiment o obimu radnog pamćenja, onda postoji korelacija sa Biologijom i građom i funkcijom mozga, posebno nekih dijelova kao npr. hipokampus. Ako se ispituju stavovi učenika, onda se može korelirati sa Sociologijom (tehnika ankete).

3. Mogućnosti odgojnog djelovanja i razvoja ključnih kompetencija – kompetencijski pristup

Oblast Naučno-istraživačka oblast doprinosi razvoju sljedećih ključnih kompetencija kod učenika:

matematička pismenost i kompetencije u prirodnim naukama (kroz poučavanje osnovnih statističkih operacija, te načinu izvođenja eksperimenta)

- samoinicijativnost i poduzetništvo (ako rade u grupama, učenike podsjetiti na odgovorno sudjelovanje, kako ne bi došlo do difuzije odgovornosti, odnosno, pojave da jedan radi a ostali besposličare). Repliciranjem eksperimenta učenici mogu na svojoj koži osjetiti koliko je složen proces naučnog israživanja, a posebno kad je predmet proučavanja čovjek.

- učiti kako učiti (kroz poučavanje sadržaja metoda i tehnika, stalno ukazivati na značaj metakognitivnog učenja, koja je svrha tih metoda i tehnika, te na koji se način naučeno može iskoristiti u svakodnevnom životu)

- kreativno-produktivne kompetencije (konstruišući replikaciju eksperimenta, učenici moraju koristiti više oblike mišljenja, posebno produktivno mišljenje).

B
Biopsihološka
oblast

B.III.1

**Objašnjava biološke
osnove psihičkog života.**

B.III.2

**Diskutuje o ulozi hormona,
neurotransmitera i gena u
psihičkom životu i
ponašanju ljudi.**

Opisuje građu nervnog sistema sa posebnim osvrtom na centralni nervni sistem (mozak i kičmena moždina).

Objašnjava kako su povezani centralni nervni sistem i psihički procesi.

Objašnjava osobinu neuroplastičnosti i lokalizaciju funkcija u mozgu.

KLJUČNI SADRŽAJI

Objašnjava proces neurotransmisije.

Objašnjava funkciju najmanje dva neurotransmitera i dva hormona kod emotivnih, kognitivnih procesa i/ili ljudskog ponašanja.

Objašnjava pojam epigenetike u odnosu na ljudsko ponašanje.

Diskutuje do koje mjere geni, hormoni i neurotransmiteri utiču na ljudsko ponašanje.

KLJUČNI SADRŽAJI

Hormoni (odabрати dva od npr. adrenalin, oksitocin, melatonin), neurotransmiteri (odabрати dva od npr. serotonin, dopamin, acetilholin), epigenetika, bihejvioralna genetika.

1. Mogućnosti efikasnog učenja i poučavanja oblasti – metodičke smjernice

Posebno važno je da učenici shvate da se mozak mijenja uslijed učenja, te da oni imaju uticaj na taj proces. Istraživanje koje se može iskoristiti kako bi se prikazala važnost neuroplastičnosti je Maguire et al. (2000) o strukturalnim promjenama u hipokampusu kod taksista u Londonu. Ovu temu treba obavezno povezati sa metakognitivnim znanjem, odnosno, svjesnosti o mogućnosti razvoja vlastitih kognitivnih, afektivnih, psihomotornih vještina i sposobnosti.

Kroz primjere depresivnog poremećaja ili poremećaja cirkadijalnog ritma uslijed putovanja u udaljene zemlje (vremenske razlike, jet-lag), može se objasniti uloga neurotransmitera i hormona u psihičkom životu i ponašanju ljudi. Ova se oblast može povezati i sa drugim oblastima u kurikulumu. Tako nastavnici mogu da u Kognitivnoj oblasti povežu uticaj neurotransmitera acetilholina na efikasnost učenja i pamćenja kroz neko istraživanje (npr. <https://www.nature.com/articles/ncomms3760>). Budući da se u navedenom primjeru radi o eksperimentu na miševima, moguća je korelacija sa Naučno-istraživačkom oblasti u psihologiji, te se na primjeru može raspravljati o mogućnostima generalizacije rezultata ovog istraživanja na ljude, ali i o nekim etičkim principima.

Često je učenicima Biopsihološka oblast teška pa savjetujemo nastavnicima da je pokušaju približiti kroz interesantna istraživanja ili neke svakodnevne primjere.

2. Mogućnosti ostvarivanja međupredmetne povezanosti – međupredmetne korelacije

Poveznica sa Biologijom, može se tražiti od učenika da ponove to gradivo koje su ranije učili. Ne ulaziti previše u anatomiju NS-a, učenici su to već učili iz Biologije. Više se bazirati na dvosmjernom odnosu nervnog sistema i psihičkih procesa, odnosno, ponašanja.

3. Mogućnosti odgojnog djelovanja i razvoja ključnih kompetencija – kompetencijski pristup

Ova se oblast može povezati sa metakognitivnim znanjem ali i sa afektivnim područjem, posebno sa usvajanjem vrijednosti-demokratskim predstavljanjem svog stava.

Kompetencija u nauci i tehnologiji- Primjeri istraživanja koje će nastavnici koristiti u procesu učenja i poučavanja ove oblasti se mogu iskoristiti za razvijanje ove kompetencije tako da učenici sami evaluiraju istraživanja i/ili generaliziraju rezultate i/ili povezuju rezultate sa primjerima iz svakodnevnog života.

Učiti kako se uči- kompetencija koja se treba razvijati kroz proces učenja i poučavanja na način da učenik razumije svrhu učenja ove oblasti, da prepozna značaj uviđanja složene dvosmjerne veze između nervnog sistema i ponašanja, te načine na koje se može, do određene mjere, razvijati u željenog pravcu.

Jezično-komunikacijska kompetencija na stranom jeziku - primjeri koje nastavnik odabere mogu biti na stranom jeziku koje učenici uče, te na taj način razvijaju i kompetenciju za razumijevanje naučnog teksta na stranom jeziku.

C
Kognitivna
oblast

C.III.1

**Analizira kognitivne
procesе i njihov
međusobni odnos.**

C.III.2

**Analizira kognitivne
sposobnosti i procjenjuje
njihov značaj u životu
pojedince i društva**

Objašnjava procese percepcije, pažnje, učenja, pamćenja i mišljenja.

Primjenjuje znanja o objektivnim i subjektivnim faktorima koji utiču na kognitivne procese na primjerima iz svakodnevnog života.

Opisuje iluzije, halucinacije i najčešće greške u atribuciji.

Analizira Teoriju atribucije.

Raspravlja o pouzdanosti kognitivnih procesa.

Objašnjava pojam i vrste sposobnosti sa posebnim osvrtom na inteligenciju i kreativnost.

Analizira faktore koji utiču na razvoj sposobnosti, s posebnim osvrtom na razvoj inteligencije.

Diskutuje označavaju sposobnosti u životu pojedinca i društva.

KLJUČNI SADRŽAJI

Model pamćenja po Atkinsonu i Shiffrinu, i podjela dugoročnog pamćenja na eksplicitno i implicitno pamćenje. Vrste učenja: klasično i instrumentalno uvjetovanje, modeliranje, učenje uvidom. Vrste mišljenja: konkretno i apstraktno, induktivno i deduktivno, konvergentno i divergentno, produktivno i stvaralačko mišljenje, kritičko mišljenje. Greške u atribuciji: fundamentalna atribucijska greška i atribucija u vlastitu korist.

1. Mogućnosti efikasnog učenja i poučavanja oblasti – metodičke smjernice

Mnoštvo je primjera iz svakodnevnog života na kojima se može prikazati uloga i primjena znanja o kognitivnim procesima. Npr. subjektivni faktori percepcije mogu objasniti zašto jednu te istu situaciju doživljavamo na različite načine s obzirom na raspoloženje u trenutku percipiranja, čime se razvijaju i vrijednosti tolerancije i razumijevanja drugog i drugačijeg.

Teorija atribucije je izuzetno važna za učenike, budući da im može pomoći u svakodnevnom razumijevanju svog i tuđeg ponašanja, čime se ova tema treba povezati i sa afektivnom domenom po Revidiranoj Bloomovoj taksonomiji, te i sa metakognitivnim znanjem.

Vrlo jasno treba naglasiti razliku između grešaka u atribuciji i poremećaja percepcije, pamćenja i mišljenja. Ove prve su normalne, prisutne kod svih nas a poremećaji nisu uobičajeni, svakodnevni, očekivani.

Atribucija je kognitivni proces u kojem se često prave greške. Dosta je primjera koji se mogu navesti kako bi učenici shvatili kako i zašto atribuiramo svoje i tuđe ponašanje. Također, korisno je da nauče da prepoznaju neke greške u atribuciji (npr. atribucija u vlastitu korist, osnovna atribucijska greška, efekt reflektora, atribucija izvođač/posmatrač, nerealistični optimizam...). Kao i sama Teorija atribucije, i greške u atribuciji se trebaju dovesti u vezu sa afektivnim područjem- ličnim razvojem i razvijanjem socijalnih vještina (soft skills). Također, poveznica sa metakognitivnim znanjem.

Prikazati inteligenciju kao multifacetnu sposobnost koja se razvija, ne kao fiksnu datost na koju se ne može uticati. Nastavnik može koristiti npr. Gardnerovu teoriju višestruke inteligencije, ali može odabrati i neku drugu savremenu teoriju. Razvoj inteligencije se može povezati sa epigenetikom. (poveznica sa metakognitivnim znanjem).

Pored inteligencije bi se trebala objasniti i kreativnost, vrlo značajna i u obrazovanju nepravedno zapostavljena sposobnost, i pustiti učenike da diskutuju o međusobnom odnosu inteligencije i kreativnosti.

2. Mogućnosti ostvarivanja međupredmetne povezanosti – međupredmetne korelacije

Moguća je veza sa informatikom u smislu starije analogije spoznajnih procesa sa računarskim procesiranjem informacija, te korištenja nekih termina u obje nauke- npr. radna memorija.

Također, moguće je povezati vrste mišljenja kao i greške u atribuciji sa logikom u nastavnom predmetu Filozofija s logikom.

3. Mogućnosti odgojnog djelovanja i razvoja ključnih kompetencija – kompetencijski pristup

Kreativno-produktivna kompetencija- razvijanje viših oblika mišljenja kroz diskusije o kognitivnim procesima, primjerima iz vlastitog života, te razvoja samoefikasnosti kroz prihvatanje odgovornosti za razvoj vlastitih mentalnih sposobnosti.

Učiti kako se uči- kroz razumijevanje složenih odnosa kognitivnih procesa, učenik razvija i metakognitivne vještine.

Jezično-komunikacijska kompetencija na stranom jeziku- primjeri koje nastavnik odabere mogu biti na stranom jeziku koje učenici uče, te na taj način razvijaju i kompetenciju za razumijevanje naučnog teksta na stranom jeziku.

D
Sociokulturalna
oblast

D.III.1
Analizira stavove, te
procjenjuje njihov efekt na
ljudsko ponašanje.

D.III.2
Raspravlja o mogućim
oblicima socijalnog uticaja
na ponašanje pojedinca.

[DHP-1.3.1](#)

Objašnjava komponente stava kroz primjere iz svakodnevnog života.

Upoređuje stavove, stereotipe i predrasude.

Daje kritički osvrt na prisustvo predrasuda, diskriminacije i drugih oblika neljudskog i nepravdnog u svakodnevnici.

[PNP-4.2.3](#)

Objašnjava kroz primjere iz svakodnevnog života različite oblike socijalnog uticaja.

Objašnjava važnost prosocijalnog ponašanja i empatije za razvijanje solidarnosti kao temeljne ljudske vrijednosti.

Vrednuje korisnost i efikasnost nekih oblika društvenih ponašanja (agresivnost, altruizam) na individualnom i društvenom nivou.

Raspravlja o mogućnosti zloupotreba moći i autoriteta.

Analizira faktore koji pomažu u razvoju rezilijentnosti prema socijalnom pritisku, direktno ili putem medija.

KLJUČNI SADRŽAJI

Kognitivna disonanca, moderne predrasude, diskriminacija, agresivnost, altruizam, empatija, konformizam, solidarnost, pokoravanje autoritetu (Milgram, 1963).

PREPORUKE ZA OSTVARENJE ISHODA

1. Mogućnosti efikasnog učenja i poučavanja oblasti – metodičke smjernice

Brojnim primjerima se može učenicima približiti značaj stavova, stereotipa i predrasuda. Važno je da se posebno sagledaju prednosti i nedostaci stereotipa i predrasuda, mnoštvo je primjera iz dalje ili bliže historije. Krajnji cilj bi bio da učenici nauče prepoznati svoje predrasude. Može se pozvati na konstrukt socijalne kategorizacije, koja je često početni korak za stvaranje stereotipa. (poveznica sa afektivnim područjem- razvoj tolerancije)

Korisno je ponuditi im neko istraživanje koje ukazuje na ovaj problem, poput recimo istraživanja Jane Elliot "Plave oči, smeđe oči". Nakon toga se može diskutirati o posljedicama koje proizilaze iz socijalne kategorizacije.

Metakognitivno znanje je u ovoj temi izuzetno važno- učenici trebaju razumjeti da svoje stavove valja preispitivati i pokušati se kritički odnositi prema njima.

Brojna su ponašanja koja se mogu obrađivati tokom nastavnog procesa, npr. asertivnost, agresivnost, empatija (poveznica sa emocijama), konformizam... prema vlastitoj procjeni, nastavnik bira koja će ponašanja i do koje mjere preći sa učenicima.

Vrednovati prednosti i nedostatke ovih oblika ponašanja, vezano za ličnu korist ali i korist uže i šire društvene zajednice.

Ovo je oblast koja je u direktnoj vezi sa afektivnim područjem Revidirane Bloomove taksonomije. Solidarnost i tolerancija na različitosti su važne vrijednosti i predstavljaju osnov društvene zajednice.

2. Mogućnosti ostvarivanja međupredmetne povezanosti – međupredmetne korelacije

Ova se oblast može dovesti u vezu sa Historijom, odnosno, sa primjerima štetnih efekata predrasuda spram nekog naroda (npr. prema Jevrejima u Drugom svjetskom ratu, primjeri rasizma ili nacionalizma iz novije historije).

Sociologija je nauka koja je u direktnoj korelaciji sa ovom oblasti, te se može povezati kroz učenje i poučavanje o socijalnim grupama, kao i ponašanjima vezanim za socijalne grupe i pojedinca.

Također, korisna bi bila poveznica sa Biologijom, te Biopsihološkom oblasti ovog kurikulumu, u kojem bi se mogle analizirati biološke sličnosti i razlike među ljudima, bez obzira na njihovu rasu, nacionalnu ili kulturološku pripadnost.

3. Mogućnosti odgojnog djelovanja i razvoja ključnih kompetencija – kompetencijski pristup

Jezično-komunikacijska kompetencija na stranom jeziku- ako nastavnik u procesu učenja i poučavanja koristi istraživanja na stranom jeziku, može se razvijati ova kompetencija

Medijska pismenost- učenici kroz analiziranje informacija u medijima i kritičko promišljanje o njima razvijaju ovu kompetenciju

Socijalna i građanska kompetencija- razvijanje temeljnih ljudskih vrijednosti-solidarnosti i tolerancije prema drugačijem doprinosi i razvoju ove kompetencije. Također, krajnji cilj bi bio da učenici razvijaju znatiželju za druge socijalne grupe.

Učiti kako učiti- kompetencija koja se razvija u ovoj oblasti evaluiranjem vlastitih stavova i predrasuda, te metakognitivnim vještinama generalizacije naučenog na slične, životne situacije.

Kulturna svijest i kulturno izražavanje- razvijanje znatiženje za drugačije, razvijanje otvorenosti ka drugim socijalnim grupama, samoregulacija ponašanja, inhibicija diskriminacije čak i ako su prisutne predrasude.

Kreativno-produktivna kompetencija- razvijanje znatiželje kad su u pitanju ljudi koji pripadaju drugim kulturološkim, društvenim ili bilo kom drugom faktoru prisutnim okvirima. Razvijanje svjesnosti o drugačijim stavovima i razvijanje tolerantnosti spram suprotnih ideja.

E
Emocije,
motivacija,
ličnost

E.III.1

Objašnjava emocije i analizira načine kako one utiču na ljudsko ponašanje.

E.III.2

Analizira značaj motivacije u ponašanju pojedinca.

E.III.3

Analizira šta je ličnost te objašnjava različite pristupe ličnosti.

Objašnjava osnovnu funkciju emocija te njihovu fiziološku osnovu i uzroke nastanka frustracija i stresa.

Razlikuje primarne i sekundarne emocije.

Objašnjava anksiozne poremećaje i poremećaje raspoloženja.

Objašnjava funkcionalnost strategija suočavanja sa stresom.

Analizira načine na koje emocije utiču na ljudsko ponašanje.

KLJUČNI SADRŽAJI

PREPORUKE ZA OSTVARENJE

ISHODA

Objašnjava motivacioni ciklus na primjeru nekih ponašanja (npr. potreba za hranom, ovisnost...).

Objašnjava faktore koji utiču na motivaciju.

Razlikuje biološke i socijalne potrebe na Maslowljevoj hijerarhiji potreba.

Poredi unutrašnju i vanjsku motivaciju na primjerima aktivnosti iz vlastitog života.

KLJUČNI SADRŽAJI

Strategije suočavanja sa stresom (funkcionalne i nefunkcionalne), frustracije, stres, poremećaji anksioznosti (npr. generalizirani anksiozni poremećaj, opsesivno-kompulzivni poremećaj, posttraumatski stresni poremećaj, panični poremećaj, fobije), poremećaji raspoloženja (depresivni poremećaj, bipolarni poremećaj), Maslowljeva hijerarhija potreba, struktura ličnosti, teorije ličnosti (psihoanalitička, bihejvioristička, kognitivna i Velikih 5- Big 5 teorija ličnosti).

PREPORUKE ZA OSTVARENJE

ISHODA

1. Mogućnosti efikasnog učenja i poučavanja oblasti – metodičke smjernice

Koristeći različite fotografije, učenici mogu prepoznati univerzalne emocije na

Objašnjava strukturu i dinamiku ličnosti.

Opisuje tehnike za procjenjivanje i mjerenje ličnosti.

Opisuje strukturu ličnosti, te temperament i karakter kao osobine ličnosti.

Objašnjava najznačajnije teorije ličnosti.

Objašnjava dva poremećaja ličnosti.

osnovu facijalne ekspresije. Navodeći primjere, učenici mogu prepoznati različite manifestacije emocija na subjektivnom, fiziološkom i ponašajnom planu.

Posebnu pažnju je potrebno obratiti kontroli emocija, kao i efikasnim strategijama suočavanja sa stresom.

Svakako ohrabriti učenike da diskutuju po ovom pitanju, te da isprobavaju novonaučene vještine i strategije suočavanja sa stresom i frustracijom. Nastavnici mogu, u sklopu ove teme, da ponude i neke tehnike, poput tehnike rješavanja problema ili kako donijeti odluku.

Učenici u grupnom radu mogu predstaviti primjere određenih ponašanja te analizirati motive.

Posebno analizirati i objasniti Maslowljevju hijerarhiju potreba, te objasniti važnost potreba u životu pojedinca.

Kratko objašnjenje najvažnijih karakteristika teorija ličnosti, te savremeno shvatanje koje uključuje biološke, kognitivne i sociokulturalne faktore pri nastanku crta i osobina ličnosti.

Učenici će, uz pomoć nastavnika, diskutirati o primjeni znanja o međudjelovanju motivacije, emocija, kognitivnih procesa i ponašanja na samoregulaciju motivacije i vlastitog ponašanja i emocija, kako bi sintetizirali dosadašnja znanja i primijenili ih na sebe i na druge ljude..

Kroz nastavni proces bi se učenici trebali učini osjetljivijim za osobe sa psihičkim smetnjama i poremećajima, gdje bi se našla poveznica sa razvojem sistema vrijednosti u

afektivnom području.

2. Mogućnosti ostvarivanja međupredmetne povezanosti – međupredmetne korelacije

Sa Biologijom korelacija može biti kroz odnos bioloških faktora (gena, hormona) u razvijanju osobina ličnosti, motivacije i načina emocionalnog funkcioniranja. Također, poveznica neurotransmitera sa razvojem nekih poremećaja (npr. serotoniniska hipoteza u objašnjenju nastajanja depresivnog poremećaja)

Sa Sociologijom se korelacija može naći po pitanju društvenih faktora koji utiču na reguliranje emocija, strategijama suočavanja sa stresom ili motivacije.

3. Mogućnosti odgojnog djelovanja i razvoja ključnih kompetencija – kompetencijski pristup

Socijalna i građanska kompetencija- posebno u sferi samoregulacije emocija i vještina suočavanja sa stresom.

Tjelesno-zdravstvena kompetencija- razvoj rezilijencije kroz efikasne načine suočavanja sa stresom.

Psihologija - Učenje i podučavanje

U okviru jedne godine, odnosno, 70 nastavnih sati učenja i poučavanja nastavnog predmeta Psihologija nastavnik ima zadatak da planira i primijeni postupke za poticanje motivacije za učenje te za unaprijeđenje socijalnih odnosa u razredu. Veliki izazov predstavlja adekvatan izbor načina podučavanja kako bi se kod učenika razvilo aktivno učenje koje će im omogućiti primjenu stečenih znanja u svakodnevnim životnim situacijama. Obzirom da se radi o adolescentima, potrebno je pokušati kroz raznovrsne aktivnosti povezati njihovu prirodnu znatiželju te interes za intrapsihičke i interpersonalne procese.

Nastavnik treba koristiti različite tehnike radi pobuđivanja interesa kod učenika tako što će im u okviru časova dati priliku da istražuju, da rade samostalno, u parovima ili grupama. Kroz raznovrsne primjere psiholoških istraživanja, u diskusijama i kvalitetno osmišljenim projektima, učenici će bolje razumjeti psihološke pojave i procese, te ga povezivati sa svakodnevnim životom i učeničkim interesima. Vrlo važno tokom ovog procesa je razvijanje kritičkog mišljenja i metakognitivnih vještina kod učenika na način da nastavnik tokom diskusija ne nudi rješenja ili odgovore, već da samo usmjerava diskusiju i pomaže učenicima da formiraju argumente. Nekad učenici vjeruju da je dovoljno da samo iskažu vlastiti stav na neku temu, i radi toga je od izuzetne važnosti poticanje davanja i naučnih dokaza za takve stavove. Na ovaj način se razvijaju kompetencije važne u znanosti i tehnologiji, ali i viši oblici mišljenja. Nastavnik može radi razvijanja ovih kompetencija i da ponudi neku fotografiju ili rezultate nekog istraživanja a da učenici na osnovu dobivenih informacija postavljaju pitanja koja su povezana sa datim materijalom. Posebno je korisno ovaj način koristiti pri podučavanju osjetljivih tema, kada se radi o etičkim principima u psihološkim istraživanjima ili recimo unutar Socijalne psihologije- predrasude i diskriminacija.

Primjenu IKT-a koristiti u svim oblastima (prezentacije, plakati, on-line kvizovi, blogovi, webinar...) kako bi olakšali proces učenja i podučavanja. Pored korištenja interneta i dostupnih internetskih izvora za unapređenje razumijevanja psihičkih procesa (posebno onih apstraktnih), izuzetno je korisno da nastavnici upute učenike i pokažu im kako da koriste softvere za jednostavnu statističku obradu podataka. U izradi istraživačkog rada, učenici mogu naučiti kako se koristi npr. Excel u deskriptivnoj analizi podataka (aritmetička sredina, standardna devijacija). Na taj način povećavaju svoje kompetencije u nauci i tehnologiji. Pored Excela, ako nastavnici žele da unaprijede znanje i razumijevanje iz statistike kod posebno zainteresiranih učenika, mogu koristiti i stranicu <http://www.vassarstats.net/>. Bilo bi jako korisno i kada bi nastavnici motivirali učenike da kroz kreiranje vizuelnih sadržaja (npr. plakata, brošura, flajera...) prenesu glavne psihološke zakonitosti koje bi bile od pomoći učenicima koji još nemaju psihologiju a vezano za aktuelne teme poput

“Kako efikasnije učiti”, “Asertivna komunikacija” ili “Kako održavati dobro mentalno zdravlje”.

Dostupan je veliki broj besplatnih stranica koje nude alatke za kreiranje vizuelnih sadržaja i učenicima bi i taj proces vjerovatno bio interesantan pri čemu potiče solidarnosti (koristeći svoje znanje i razumijevanje nekih tema, pomažu drugima), bolje razumijevanje psiholoških koncepata i teorija kroz primjenu, te razvijanje kreativno-produktivne kompetencije i (dizajnerskih) vještina.

Nastavnici trebaju da kroz adekvatne primjere povežu sadržaje učenja sa primjenom u razumijevanju ponašanja ljudi u svakodnevnom životu kako bi se poticala pozitivna percepcija vrijednosti zadatka učenja. U oblastima poput emocija, motivacije te socijalnih stavova poticati različite psihodramske tehnike kako bi se razumijevanje podiglo na jedan veći operativni nivo. Pored navedenog, sa učenicima je neophodno stalno vježbati zauzimanje drugačije perspektive, odnosno, drugačije percepcije, kako bi se razvijala empatija i jačale socijalne i građanske kompetencije kod učenika.

U svim oblastima nastavnicima se preporučuje da učenike obavezno upoznaju sa najpoznatijim psihološkim istraživanjima te njihovim autorima. Veoma je važno poticati naučno utemeljene rasprave kako bi učenici razvijali više oblike (naučnog) mišljenja. Također učenici trebaju samostalno istraživati i tragati za novim informacijama kako bi došli do novih saznanja. Kreativno integrisanje učeničkih informacija i ideja mora biti dio nastavnog sadržaja. Potrebno je poticati odgovornost za samostalno učenje, diskusiju i dati svakom učeniku jednaku priliku za sudjelovanje u različitim aktivnostima. Časove upotpunjavati brainstorming tehnikama i diskusijama kako bi učenici naučili prihvatati drugačija shvatanja ali i razvijali komunikacijske vještine.

Posebno voditi računa o etici u psihološkom istraživanju i raspravama da li je i do koje mjere etično istraživati neke procese u psihologiji (npr. da li su istraživanja na životinjama etična). Kroz takve diskusije nastavnik ima priliku razvijati kod svojih učenika osnovne ljudske vrijednosti poput pravednosti, solidarnosti, toleranciji, boljeg razumijevanja drugih ljudi, te uočavanja vlastitog i tuđeg dihotomnog mišljenja (crno-bijelo mišljenje) i njegovog ublažavanja.

Za učenike sa poteškoćama kao i darovite učenike nastavnici planiraju kurikulum usmjeren na učenika u skladu sa specifičnostima učeničkih potreba. U tom procesu značajnu ulogu imaju roditelji/staratelji, te pedagoško-psihološka služba škole. Svakom učeniku se treba dati prilika, vodeći računa o individualnim razlikama, da ostvari svoje potencijale. Za posebno zainteresirane učenike nastavnik treba ponuditi dodatne materijale, internet stranice, knjige i naučne članke gdje bi učenici mogli da dobiju dodatne informacije o temama koje ih posebno interesiraju. Također, može pomoći učenicima (ako ih je više) u provođenju nekog manjeg istraživanja u školi pored onog planiranog.

Izvođenje nastave pored učionice može uključivati i posjete ustanovama i zavodima pogotovo kada se obrađuju psihički poremećaji i razvojna psihologija, te agencijama za istraživanje javnog

mišljenja tokom provedbe jednostavnog istraživanja. Na ovaj način učenici mogu bolje razumjeti koja je uloga psihologije u raznim životnim aspektima. Ipak, ne treba gubiti iz vida činjenicu da je 70 časova smješteno u jednu godinu učenja i podučavanja, ako nastavnici ne uspiju da ostvare i ovakav oblik nastave, mogu ga zamijeniti i kvalitetno odabranim filmovima (dokumentarnim i igranim) koje mogu gledati ili na času ili u formi domaće zadaće te napisati kratki osvrt sa nastavnikovim smjernicama (primjeri nekih filmova koje učenici mogu pogledati i poslije diskutirati o njima su: Let iznad kukavičijeg gnijezda, Joker, Eksperiment).

Vrlo važno je kontinuirano učenicima davati poveznice teme koja se obrađuje sa drugim naukama i nastavnim predmetima. Tako će se recimo Biološka psihologija često vezati uz Biologiju i donekle Hemiju (nervi sistem, hormoni, neurotransmiteri), Sociokulturalna uz Sociologiju (socijalna grupa. uloge i norme, uticaj grupe na pojedinca, uticaj kulture na doživljavanje i ponašanje osobe), dok će se Naučno-istraživačka oblast vezati uz nastavne predmete iz prirodnog područja (prije svega eksperiment a potom i operacionalizacija varijabli, metodologija istraživanja). Književnost se može povezati sa romanima i filmovima sa psihološkim temama (po izboru nastavnika/ce, npr. romani Zločin i kazna, Lutkina kuća, Proces ili Stranac. Od filmova npr. Memento, Joker, Prekinuta mladost (Girl interrupted)), a Matematika sa jednostavnom statističkom obradom dobivenih podataka ako učenici urade jednostavno istraživanje (deskriptivna statistika- mjere centralne tendencije i varijabilnosti).

Psihologija – Vrednovanje u predmetnom kurikulumu

Vrednovanje je proces kojim se treba postići kontinuirano praćenje postavljenih ciljeva i ishoda učenja i podučavanja nastavnog kurikuluma Psihologija. To bi se trebalo postići kroz tri svrhe vrednovanja: formativno, sumativno i dijagnostičko. Cilj formativnog vrednovanja predstavlja stalno i kontinuirano praćenje napretka učenika i pravovremenog davanja povratne informacije o njegovom napredovanju, kako bi učenik imao uvid u vlastiti proces učenja i na taj način postizao ciljeve učenja nastavnog predmeta Psihologija. Sumativno vrednovanje se odnosi na ocjenjivanje rezultata procesa učenja, odnosno, predstavlja ocjenu trenutnog učeničkog postignuća. Nastavnici mogu primijeniti i dijagnostičko vrednovanje na samom početku učenja i podučavanja nastavnog predmeta Psihologija kako bi utvrdili nivo znanja i razumijevanja kada su u pitanju neke predkonceptije i moguće miskonceptije koje valja odmah na početku učenja i podučavanja riješiti sa učenicima (npr. Kako bi svojim riječima objasnio šta je proces mišljenja? Šta misliš, da li su stavovi urođeni ili ih učimo tokom života?).

Važno je naglasiti da proces vrednovanja ne mora nužno biti praćen procesom ocjenjivanja. Ocjenjivanje uključuje pored vrednovanja i brojanu ocjenu od 1 (nedovoljan) do 5 (odličan).

Nastavnik nije jedina osoba koja vrši vrednovanje učeničkih postignuća, već tu ulogu preuzimaju i sami učenici međusobno kroz vršnjačko vrednovanje i samovrednovanje. Vršnjačko vrednovanje (i/ili vršnjačko ocjenjivanje) pomaže učenicima da se bolje upoznaju sa kriterijima vrednovanja i ocjenjivanja, te da realistično procjene ostvarenost ciljeva i ishoda učenja drugih učenika, ali također omogućava i uvid u vlastite navike kad je učenje u pitanju. Nakon toga se navike mogu regulirati u željenom pravcu čime učenik povećava samo-efikasnost u učenju. Vršnjačko vrednovanje se može koristiti u raznim prilikama ali na primjer, može se koristiti u diskusijama (pri čemu usmjeravamo učenike na primjeren način diskutiranja sa drugima, uz međusobno uvažavanje), pismenim radovima ili osvrtima na film, knjigu ili neko psihološko istraživanje. Samovrednovanje (i/ili samoocjenjivanje) je način da učenici prate i regulišu vlastito napredovanje u postizanju ciljeva i ishoda učenja nastavnog predmeta psihologija. Treba ga uvijek poticati onda kada će nakon samovrednovanja uslijediti i neki drugi oblik vrednovanja (npr.sumativno).

Na ovaj način stavljamo učenike u sam centar procesa učenja i podučavanja nastavnog predmeta psihologija, pomažemo im da razviju potrebne kompetencije (prije svega metakognitivne vještine) i ojačamo im motiv za cjeloživotnim učenjem. Prije samih pristupa samovrednovanju i vršnjačkom vrednovanju neophodno je da nastavnik sa učenicima dogovori jasne kriterije šta će se i kako vrednovati, dati jasne upute i detaljno pojasniti kriterije vrednovanja.

ELEMENTI VREDNOVANJA

U nastavnom kurikulumu Psihologija zastupljena su dva elementa vrednovanja:

1. Razumijevanje psiholoških pojmova:

Odnosi se na vrednovanje znanja i razumijevanja osnovnih koncepata u psihologiji, raznih teorija, te pojedinačnih istraživanja. Obuhvata ciljeve učenja i ishode učenja koji se odnose na usvojenost znanja i razumijevanje.

Vrednovanje i ocjenjivanje ovog elementa se može vršiti kroz:

- usmenu provjera znanja ili usmenu aktivnost na času u obliku diskusije ili Sokratovskog dijaloga
- pisane provjere znanja (kvizovi, testovi, eseji)

2. Primjena usvojenih znanja u različitim zadacima :

Nakon usvajanja neophodnih znanja i razumijevanja psiholoških pojmova i teorija, vrednuje se viši nivo usvojenosti znanja kroz primjenu stečenih znanja. Na ovaj način se shvatanje sadržaja podiže na jedan viši operativni nivo i postižu se ciljevi učenja usmjereni na razvijanje kompetencija i vještina mišljenja i komunikacije. To se može raditi na sljedeće načine:

- Analiza i evaluacija postojećih istraživanja koja će im nastavnik prezentirati u sklopu časova
- Traženje vlastitih primjera iz svakodnevnog života kako bi se pokazalo razumijevanje naučenog
- Provođenje jednostavnog eksperimenta ili istraživanja (npr. upitnika o zadovoljstvu hranom u školskom bifeu) i jednostavna obrada dobivenih podataka, kako bi učenici na taj način primijenili naučene pojmove iz Naučno-istraživačke oblasti u psihologiji.
- Znanje i razumijevanje se može vrednovati i kroz pisanje eseja na neku temu (npr. Do koje mjere je pamćenje pouzdano), razne praktične vježbe, igranje uloga (asertivnost, kontrole emocija, stavova i predrasuda...), mentalne mape.

Na nastavnicima je da osmisle i druge načine vrednovanja pomoću kojih će se kod učenika moći mjeriti nivo postizanja ciljeva učenja i usvojenosti ishoda učenja. Ponavljamo, učenik u svakom obliku vrednovanja i ocjenjivanja mora dobiti jasnu, pravovremenu, transparentnu i kvalitetnu povratnu informaciju o svojim postignućima i napredovanju, te eventualno načinima kako iste može poboljšati. Pri procesu ocjenjivanja, neophodno je učeniku dati bogatu povratnu informaciju o postignuću uz sugestije kako ga unaprijediti i na šta obratiti pažnju.

Ovdje bismo istakli i relativno čest slučaj ispitne treme kod učenika, kao i dobru praksu u kojoj nastavnik psihologije treba pokušati opustiti učenika prije procesa vrednovanja (i posebno ocjenjivanja), a onda polako i proći sa učenikom kroz taj proces.

ZAKLJUČIVANJE OCJENA

Nakon što je uzeo u obzir sve elemente vrednovanja nastavnik formira zaključnu ocjenu na kraju polugodišta i školske/nastavne godine. Formira se kao prosječna ocjena dobivenih ocjena (u opisana dva elementa vrednovanja), pri čemu veći akcenat treba dati razumijevanju psiholoških pojmova i koncepata (dati ponder 0,7) u odnosu na primjenu znanja (dati ponder 0,3). Ipak, pri zaključivanju nastavnik može donijeti procjenu na osnovu cjelokupnog rada, napredovanja i zalaganja učenika.

